

**Lenkijos-Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos
mokymo problemoms nagrinėti
posėdžių**

PROTOKOLAS

Vilnius

2018 m. gegužės 7-11 d.

Lenkijos Respublikos nacionalinės švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos bendradarbiavimo programos 15 straipsniu remiantis 2018 m. gegužės 7-11 d. Vilniuje vyko Lenkijos-Lietuvos ekspertų komisijos istorijos ir geografijos mokymo problemoms nagrinėti posėdžiai.

Susitikime dalyvavo:

Iš Lenkijos pusės:

1. prof. dr. hab. Adam Suchoński – pirmininkas
2. prof. dr. hab. Mieczysław Jackiewicz
3. dr. hab. Mariusz Kowalski
4. dr. Aleksander Srebrakowski
5. mgr. Tadeusz Baryła
6. mgr. Małgorzata Skórka – lenkų pusės sekretorė

Iš Lietuvos pusės:

1. dr. Rimantas Miknys – pirmininkas
2. doc. dr. Algis Kasperavičius
3. doc. dr. Elmantas Meilus
4. doc. dr. Linas Jašinauskas
5. doc. dr. Regina Venckienė
6. Rimantas Jokimaitis – lietuvių sekretorius

Susitikimas vyko pagal numatytą planą.

Pirmadienis, 2018 m. gegužės 7 d.

Kaip buvo numatyta programoje, Komisijos nariai susitiko Vilniuje 2018 m. gegužės 7 d. vakare. Buvo pritarta pakoreguotai susitikimo programai. Pirmąjį posėdį nutarta pradėti gegužės 8 d. 8.30 val.

Antradienis, 2018 m. gegužės 8 d.

Posėdį 8.30 val. pradėjo Lietuvos pusės pirmininkas dr. Rimantas Miknys, kuris priminė, kad posėdžiai vyksta Vilniuje, kada sukanka 100 metų nuo Lietuvos ir Lenkijos valstybių atsikūrimo. Posėdžio dalyviai tylos minute pagerbė mirusį kolegą prof. hab. dr. Bohdaną Lukaszewicz.

Sutarta, jog posėdį ves lenkų pusės pirmininkas prof. Adam Suchoński. Įžanginiame žodyje jis priminė, jog recenzentai pasisakydami diskusijose stengtųsi formuluoti savo tezes apibendrintai, kas leistų protokolą padaryti aiškesnį ir svarbiausia suteiktų galimybę supažindinti su jomis vadovėlių autorius. Privalu sugrįžti prie Lenkijos ir Lietuvos istorijos vadovėlio projekto, kuriam reikalinga imtis konkrečių žingsnių, o taip pat pasirengti formaliam kreipimuisi dėl finansinės paramos, pvz., į Europos Tarybą.

Dr. R. Miknys pristatė savąją dalį vadovėlių recenzijų:

Tomasz Małkowski, Historia 7. Vadovėlis 7 klasei. Gdańskie wydawnictwo Oświatowe 2017.

Jarosław Klaczkow, Anna Laszkiewicz, Stanisław Roszak, Wczoraj i dziś. Vadovėlis 7 klasei. Nowa Era 2017.

Tomasz Małkowski vadovėlį Historia 4, Vadovėlis 4 klasei. Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017.

Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis, Historia. Vadovėlis 4 klasei. WSIP 2017.

R. Miknio tezės: Šis vadovėlis išsiskiria gerai apgalvota struktūra, tinkamai parodo Lenkijos istoriją pasaulio istorijos fone. Istorinis pasakojimas papildomas gana netradicine ikonografija, kai kurios asmenybės pristatomos geromis biogramomis. Specialiai pažymėtinas priedas „Įdomybės“ , paremtas mažai žinomais šaltiniais, kurie daro vadovėlį ypatingai įdomiu. Lietuvos ir Lenkijos istorijos įvykiai pateikiami tiksliai. Pirmoji vieta vis tik Lenkijos karalystei, o LDK istorija – tolimesniame plane, nors parodomas taip pat ir Galicijos istorijos pjūvis. Tačiau pasakojime trūksta informacijos, kas vyko senosios (buvusios) Abiejų Tautų Respublikos žemėse, o be to ji traktuojama kaip lenkų kultūros vyravimo teritorija. Neproporcingai yra taip pat parodyti užgrobėjų

veiklos sistemos ir metodai. Būtina pažymėti, jog tekste daug vietos skirta sausio (1863 m.) sukilimui, bet vien prabėgomis paminimas lapkričio (1830 m.) sukilimas. Kai rašoma apie 1863 m., sukilimo kontekste nėra jokios užuominos apie buvusios LDK piliečius, juo labiau apie lietuvius ir ukrainiečius XIX a. pabaigoje, o jie taip pat kūrė Didžiosios emigracijos aplinką ir institucijas. Tad žinios apie kraštus už Karalystės ribų nėra sistemingos, o juk represijos prieš lietuvius ir ukrainiečius buvo sunkesnės, ką, tikriausiai, reikėjo pabrėžti. Nepriklausomybės atgavimas reikalautų parodyti artimiausių kaimynų, ypač Lietuvos, istoriją (parlamentarizmą), nes kitaip mokiniai sunkiai galės suprasti valstybės kūrimo procesą.

Doc. Algis Kasperavičius pristatė kitos šio vadovėlio dalies recenziją. Sutikdamas su daugeliu dr. R. Miknio pastabų A. Kasperavičius pastebėjo, jog vadovėlyje per daug įdomybių pateikta, jis perkrautas faktais, tuo primena klasikinį akademinį Stefano Kieniewicz vadovėlį. Lenkų-lietuvių santykiai aptarti tiksliai, objektyviai. Tačiau tenka pastebėti, jog kai kurių istorijos asmenybių vertinimas klaidingas. Trumpai aptariant pateiktą recenziją pritarta prof. A. Suchonskio nuomonei, kad aiškiai pastebima šio ir kai kurių kitų vadovėlių problema yra pasakojimo turinio ir ikonografijos nesuderinamumas.

Toliau dr. R. Miknys pateikė savąją recenzijos dalį vadovėlio: Tomasz Małkowski, Historia 7. Podręcznik dla klasy siódmej. Gdańskie wydawnictwo Oświatowe 2017. Podręcznik dostosowany do nowej podstawy programowej z 14.02.2017 i zgodny z programem „Podróże w czasie”.

R. Miknys nurodė, jog tame vadovėlyje Lenkijos praeitis yra pateikta pasaulio istorijos fone. Dalis, kurioje nušviečiama modernių tautinių judėjimų susiformavimas, yra labai gera. Vadovėlyje labai gerai pateikiamos svarbiausios sąvokos, panaudojant jas naratyve, gerai parinkti žemėlapiai, papildantys pasakojimą, panaudojamos taip pat istorinės karikatūros. Įdomiai parodytas modernių politinių ir nacionalinių judėjimų kūrimasis. Trūkumu laikytina pernelyg selektyvi faktografija, kas užtušuoja daugelį esminių procesų. Reikia pažymėti, kad šį vadovėlį galima laikyti beveik pavyzdiniu, pateikiančiu esmines žinias ir įgalinančiu patikrinti jau įgytąsias.

Doc. A. Kasperavičius, pristatęs išsamią šio vadovėlio naujųjų amžių dalies recenziją, iš esmės pritarė dr. R. Miknio tezėms. A. Kasperavičiaus nuomone, tai geras vadovėlis, kuriame, beje, plačiai informuojama apie Lenkijos ir Lietuvos santykius tarpukaryje. Tiesa, pasitaiko ir klaidų, pvz., dėl karo stovio tarp Lietuvos ir Lenkijos, diplomatinių santykių užmezgimo 1938 metais. Keletas klaidų liečia SSRS istoriją (industrializacija, įkalintųjų skaičių 4-ajame XX a. dešimtmetyje).

Diskusija: prof. M. Jackiewicz iškėlė klausimą, kaip recenzuotuose vadovėliuose paliečiama „kresų“ sąvoka. Doc. R. Miknys atsakė, kad šios sąvokos ten nėra. Dr. Srebrakowski pavadino tokį

dalyką nelogišku, nes XIX a. pabaigoje politikoje, o ypačiai publicistikoje šiaurės vakarų teritorijoms buvo taikomas „kresų“ terminas. Priminė, kad jau Viktoras Sukiennicki atkreipė dėmesį nebuvimą atitiktoms „Rzeczypospolitanczyk“, kaip kad yra terminas „britas“. Tad I-osios Žečpospolitos paveldas tebėra liečiantis bendrą paveldą ir daugelį jai priklausiusių tautų. Diskusijoje sutarta, kad problemomis tebėra pasireiškiantis taip vadinamas mentalinis imperializmas, skirtingi II-ojo Pasaulinio karo aukų skaičių, I ir II Pasaulinių karų priežasčių, eigos, pasekmių vertinimai. Prof. A. Suchonski atkreipė dėmesį, jog viename recenzuotų vadovėlių patalpintas paveikslas, kuriame sąmoningai iškreiptas padalytos vokiečių imperijos paskelbimo Versalyje 1871 m. vaizdas.

Toliau doc. R. Miknys pristatė recenziją vadovėlio: Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis, Historia. Podręcznik dla klasy 4. WSIP 2017.

Pasakojime kalbant apie sukilimus pristatomas plačiau tik 1863 m. sukilimas, paliekant beveik nuošalėje lapkričio sukilimą, o be to minima vien Varšuva. Tokia pastaba tenka padaryti ir vadovėliui: Tomasz Małkowski, Historia 4., skirtam 4-tajai pagrindinės mokyklos klasei. Leidykla - Gdańskie wydawnictwo Oświatowe, 2017. Tačiau apskritai abu dabar minimi vadovėliai geri, skatinantys dirbti su šaltiniais.

Po pertraukos buvo pristatomos kitos recenzijos. Dr. dr. Elmantas Meilus pateikė savo pastabas dėl jau minėtų vadovėlių: W. Kalwat, M. Lis, Historia 4, Warszawa, WSIP, ekspertai: mgr. M. Kubacka, dr. G. Okła, dr. I. Kraśnicka-Wilk.

T. Małkowski, Historia 4, vadovėlis 4 pagrindinės mokyklos klasei, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 2017, ekspertai: mgr. W. Bańkowski, dr. H. Suchojada, mgr. T. Kosyr-Cieślak.

Ir vienam, ir kitam vadovėliui recenzentas turėjo pastabų dėl akivaizdžių trūkumų: neaiškios 1386 m. unijos aplinkybės ir pasekmės, pirmajame vadovėlyje visiškai neminima 1569 m. Liublino unija. Tuo tarpu antrajame T. Małkowski vadovėlyje ant jo viršelio patalpintas neistorinis Lietuvos krikšto vaizdas su karaliene Jadvyga, vėlesniame laikotarpyje akcentuojami karai su Švedija, o nepaminėti XVI a. pirmos pusės LDK karai su Maskva ir tai, kad ji buvo svarbiausias bendros Lenkijos-Lietuvos valstybės priešas. Žemėlapyje „ATR antroje XVII a. pusėje“ parodytas tik Švedijos puolimas ir jos okupuotų teritorijų ribos, karas su Maskva nepažymėtas, kaip ir kairiakrantės Ukrainos su Kijevu, o taip pat Smolensko žemės pavadinimai.

Tiesa, W. Kalwat ir M. Lis vadovėlyje įdomiai pateikiamos archeologinės žinios bei abiejų valstybių unijos pradinis laikmetis, bet nesusipratimu galima pavadinti paaiškinimą, liečiantį ATR herbą, kuris, beje, atsirado po Liublino, o ne po Krėvos unijos. Keisčiausiai atrodo skyrius apie „Tvano“ laikmetį: aptariama tik švedų invazija, bet nėra nei žodžio apie Rusijos įsiveržimą ir LDK

bei Ukrainos žemių, priklausiančių Lenkijai, okupaciją. Tačiau vis tik šis vadovėlis geresnis nei pirmasis, bet abu jie yra schematiški. Būtent pernelyg schematiškai pateikia: 1) Lenkija apkrikštijo Lietuvą, bet tai personalinės, o ne valstybinės unijos laikmetis; 2) nėra informacijos apie Liublino uniją; 3) Net nepamiršta Lietuvos istorija XVIII amžiuje. Nei viename vadovėlyje nepamirštos įvairios tautybės bei religijos abiejų valstybių žemėse. Be to abiejuose vadovėliuose naudojama pasenusi literatūra ir šaltinių leidiniai.

Prof. M. Jackiewicz pristatė recenziją istorijos vadovėlio VIII-ajai klasei: Rimvydas Petrauskas, Eugenijus Saviščevas, Vytautas Volungevičius, Lina Kostiukovienė, Gražvydas Kaškelis. „Atrask istoriją“. „Šviesa“, Kaunas, 2017, 176 puslapiai.

Vadovėlis labai gausiai iliustruotas, Lenkijos istorijos įvykiai marginalizuoti, paminėti jie nuo Krėvos unijos. Nesuprantami yra taip pat kaltinimai lenkams už visa, kas bloga, pavyzdžiui karūnos (Vytautui) nepraleidimą į Lietuvą. Neminimas taip pat lenkų indėlis į LDK vystymąsi. Tačiau galima pagirti už skyrius apie Krėvos ir Liublino unijas. Nors esama ir klaidų, bet vadovėlis geras.

Diskusija: Dr. E. Meilus pastebėjo, kad jis recenzavo šio vadovėlio rankraštį ir, deja, tik į dalį jo pastabų teatsižvelgė autoriai. Doc., A. Kasperavičius atkreipė dėmesį, jog bent du iš vadovėlių autorių neblogai žino Lenkijos istoriją, moka lenkiškai, tad M. Jackiewicz nurodyti trūkumai stebina. Prof. A. Suchonski išreiškė apgailestavimą dėl faktų, kai Komisijos rekomendacijas ir pastabas dėl pavardžių ir vardų rašymo autoriai neatsižvelgia. Pvz., dailininkas Jan Matejko turi būti minimas originalo forma, o lituanizacija – skliausteliuose. Dr. A. Srebrakowski pridėjo, kad ši pastaba liečia taip pat ir lenkiškus vadovėlius. Dr. hab. M Kowalski atkreipė dėmesį, kad daroma klaida tapatinat terminą „Litwin“ su tautybe neatsižvelgiant į istorinį kontekstą. Mgr. T. Baryla pasiūlė Dr. E. Meilui palyginti du skirtingus vadovėlių pavyzdžius: lietuviško, neperkrauto faktografija ir lenkiško (abu VIII klasei), kuris atrodo žymiai išsamesnis, nepaisant paminėtų klaidų. Dr. E. Meilus pripažino minėtus skirtumus, bet pridėjo, kad faktų perteklius dažnai užtemdo istorijos vaizdą ir apsunkina mokymąsi.

Dr. Aleksander Srebrakowski pristatė recenziją atlasui: Didysis istorijos atlasas mokyklai. Nuo pasaulio ir Lietuvos priešistorės iki naujausiųjų laikų. Red. D. Kuodienė, Vilnius, be leidimo metų, 232 p. Sudarytojai: A. Latišenka, I. Kapleris, A. Meištas.

Ankstesni šio leidinio elementai jau buvo recenzuoti, dabar jie sukomplektuoti, panaudota taip pat visiškai nauja medžiaga. Tačiau neišvengta daugelio klaidų. Žemėlapiuose „Europa X-XII a.“ neteisingai pažymėtas Lenkijos karalystės atkūrimas. Pramonės perversmas Europoje XIX amž. pabaigoje nepažymėta Lodzė kaip pramonės centras, užtat pažymėtas Vilnius. „Lietuvių etninės žemės XIX a. pabaigoje- XX a. pradžioje - klaidingai pateikti kaip teisingi Rusijos gyventojų 1897

m. surašymo duomenys. „Kalbų naudojimas 1919-1939 m.“ klaidingai pateikiami skaitiniai duomenys. Kartu pažymėtina, kad skyriuje „Sovietinė sistema Europoje“ yra daug informacijos apie Lenkiją, tame tarpe „Solidarumo“ demonstracijos nuotrauka. Taip pat atlase randama informaciją apie Gegužės 3-osios konstituciją, kaip „pirmąją konstituciją Europoje“.

Diskusija: Prof. A. Suchonski pastebėjo, kad atlase toliau pateikiama suklastota Lenkijos padalijimo alegorija. Mgr. T. Baryła atkreipė dėmesį, jog atlaso 190 p. patalpinti neleistinai sulygtinti savo esme paveikslai ir žemėlapiai. Pvz., 191 p. Holokausto žemėlapis, o šalia jo nuotrauka iš Hirosimos bei fotografijos taip vad. Nemersdorfo žudynių Rytų Prūsijoje, kuri yra vokiečių sufalsifikuota, subomborduoto Dresdeno ir Niurnbergo proceso. Holokausto žemėlapis yra labai netikslus su klaidingai nužymėtomis valstybių sienomis, lituanizuotais miestų pavadinimais, bet nenurodant pavadinimų koncentracijos stovyklų, buvusių šalia tų miestų. Lituanizuotas ir netikslus pavadinimas Generalinė Gubernija. Labai gausi atlaso medžiaga, bet ją reikėtų atidžiai išanalizuoti, kad ateityje išvengti panašių akivaizdžių klaidų.

Prof. A. Suchonski užbaigė rytinį Komisijos posėdį 13 val.

Po Pietų posėdis tęsėsi pagal nustatytą programą. Hab. dr M. Kowalski pristatė recenziją geografijos vadovėlio: Gražina Varanavičienė, Simonas Šabanovas, Regina Krušinskienė, Inga Sakalauskiene. Geografija. Vadovėlis VIII klasei (serija „Atrask“). Kaunas: Šviesa, 2017.

Šio vadovėlio teksto struktūra yra taisyklinga. Gerai pateikta medžiaga, pilnai panaudojant statistiką. Tačiau reikia padaryti ir pastabų dėl kai kurių žemėlapių:

- a) Europos kalbų žemėlapis klaidingai parodyta daugelio jų ribos, nors lenkų kalbos yra tikslios.
- b) Europos tarpukaryje žemėlapyje Lenkijos sienos pažymėtos pernelyg toli rytuose; C) labai netikslus pasaulio gyventojų tankumo žemėlapis. Daugelyje žemėlapių Varšuva yra tarsi orientacinis taškas, ypač kai nėra kitų Europos sostinių. Gerai, kad kai kuriuose žemėlapiuose pažymėti Gdanskas, Vroclavas, Krokuva, bet Vokietijos teritorijoje nėra pažymėti keli dideli miestai. Europos Sąjungos žemėlapyje, jai klaidingai priskirtos Danijos, Prancūzijos ir Portugalijos vadinamosios užjūrių teritorijos. Taip per daug supaprastinamas dalykas, o Grenlandija išvis nepriklauso ES. Viename žemėlapyje visiškai nėra Baltijos jūros. Teigiamas bruožas, jog vadovėlio autoriai išskyrė Europoje Višegrado grupės valstybes. Nepaisant pastebėtų klaidų vadovėlis yra labai geras. Panaudotas taip pat stumbro motyvas, kuris pasitaiko ir lenkiškuose vadovėliuose.

Doc. dr. Regina Venckienė pristatė recenzijas trijų lenkiškų geografijos vadovėlių VII klasei. Pirmasis Roman Malarz, Mariusz Szubert, Tomasz Rachwal – Planeta Nowa, 223 p., Warszawa, 2017. Vadovėlis parengtas pagal naujos programos reikalavimus. Jis yra parašytas suprantamai,

aiškiai suformuluoti uždaviniai mokiniams, sunkesni pažymėti žvaigždutėmis. Vadovėlis labai gerai paruoštas dalykine prasme. Daugiausia vietos skirta Lenkijai. Verta paminėti informaciją apie Lietuvos gyventojų skaičių, jų tautinę sudėtį. Naujovė yra skatinimas mokiniams daryti kraštotyrimines keliones, tokiu būdu pažinti savo mažąją tėvynę.

Recenzija kito vadovėlio, skirto 7 klasei Marcin Chrabelski, Magdalena Dudaczyk - Geografia, 212 psl., Gdynia, 2017. Šio vadovėlio didaktinis lygis yra geras, jis įdomus, kaip ir pirmasis. Gausiai patalpinta jame, galima sakyti prisotinta žemėlapių, schemų, diagramų (bendrai tai paima 1/3 vadovėlio). Susitelkta Lenkijos geografijos nagrinėjime. Naujoviška yra Europos fiziniai ir politiniai žemėlapiai, sudaryti taip vadinamu kvadratinio principu.

Trečiojo vadovėlio, skirto 7 klasei, recenzija: Wojciech Bialek, Grazyna Wnuk – Teraz geografia, 244 psl., Torun. Vadovėlis parengtas pagal naują pagrindinę ugdymo programą. Įdomus tekstas su daugeliu žemėlapių, tame tarpe didelio formato įklijose. Teksto pabaigoje yra skyrius apie mokinių supažindinimą su jų mažąja tėvyne arba gimtuoju regionu. Pažymėta žemėlapiuose stambiausi migraciniai procesai ir vadinamoji repatriacija į Lenkiją.

Deja, visuose trijuose vadovėliuose pateikiami greitai senstantys statistiniai duomenys, tad gal racionaliau būtų nurodyti interneto puslapius su naujaisiais duomenimis, jeigu informacija apie interneto portalus ir jų turinį reikalinga.

Diskusija: Dr. A. Srebrakowski: nors vadovėlyje naudojamas „repatriacijos“ terminas, tačiau kalbant apie Lenkijos atvejį tiksliau būtų taikyti pavadinimus „karo sukelta migracija“ ir „pokarinė migracija“. Beje, atrodo, kad nemažai nuotraukų nėra papildomai paaiškinto tekste.

Mgr. T. Baryla: tiek lenkų, tiek lietuviškuose vadovėliuose sutinkama ta pati klaida, liečianti Grenlandiją, kuri nuo 1985 m. nebeprisiklauso ES, o pasiliko kaip autonominė Danijos dalis Šiaurės Taryboje. Hab. dr M. Kowalski nurodė, kad labai vertinga galime laikyti vadovėliuose esantį skatinimą atlikti pažintines keliones po mažąją tėvynę, regioną. Tokios kelionės tampa priemone pažinti jų geografiją ir istoriją, skatina veikti kraštotyros baruose.

Po pertraukos diskusija buvo pratęsta. Prof. A. Suchonski pasiūlė aptarti istorijos mokymo metodikos temą. Turi būti vienalytė ir nuosekli kryptis parodyti kuo buvo ir koks buvo praeityje patriotizmas ir pilietiškumas. Vis sunkiau darosi suprasti, kodėl mokytojas tapo paliktas vienas, o didžiulės apimties faktografinės medžiagos kelia vis sunkesnius reikalavimus ir mokytojams ir mokiniams. Dr. A. Srebrakowski pastebėjo – būtina pasiremti respublikoniškomis ATR tradicijomis. Hab. Dr. M. Kowalski: iš čia peršasi išvada, jog reikia akcentuoti lenkų kalbos, kaip

kultūros, taip pat ir aukštosios nešėjos išplitimą. Dėl to neturėtume nuogastauti susilaukti kaltinimų. Juk nevengiama pabrėžti prancūzų ar vokiečių kalbų reikšmę Europos kultūroje.

Mgr. T. Baryla: visada egzistuoja pavojus taip pat sąvokų sukeitimo –galima ir reikia būti patriotu, bet prisiminti, jog kažkada gyvenome kartui, vienoje federacinėje valstybėje. Tačiau neturime priimti ir skleisti neteisingus naratyvus, kurių šaknys dažnai glūdi padalijimų epochos mąstysenoje ar mūsų priešų politikoje. Neverta mums skleisti atgyvenusių nacionalizmą, nes tik modernus patriotizmas vertas propaguoti vadovėliuose. Daug kartų rekomenduodavome, kad vadovėlių autoriai atkreiptų dėmesį į Komisijos pastabas, tačiau tas pastabas reikėtų pateikti taip pat vadovėlių, ruošiamų spaudai, recenzentams. Tų pastabų yra daug, o recenzentų pavardės nurodomos vadovėlių pradžioje.

Doc. A. Kasperavičius: mūsų Komisija nėra cenzūros įstaiga, bet neabejotinai daro įtaką autoriams, nors ne minėtiems recenzentams. Prof. A. Suchonski –turbūt reikėtų verifikuoti ministerijos recenzentų kvalifikaciją. Prof. M. Jackiewicz pareiškė savo pastabas dėl Komisijos darbo organizavimo, nurodė jog lenkų pusė neišnaudoja istorinio potencialo vietų, kur vyksta mūsų posėdžiai. Tuo atžvilgiu geresnė padėtis Lietuvoje, kai parenkama posėdžių vieta visada imant dėmesį jos istoriją ir rengiami susitikimai su mokytojais. Komisija savo darbu tampa tarsi ambasadoriumi, o jos nariai sistemingai veikia vardan „gero sugyvenimo“.

Doc. L. Jašinauskas –iš lenkų pusės dokumentų matome, jog autoriai yra įpareigoti atsižvelgti į Komisijos recenzentų pastabas. Tuo tarpu Lietuvoje tokio įpareigojimo nėra, bet autoriai rimtai domisi Komisijos pastabomis. Komisijos (dabartinės sudėties) 16 metų besitęsiantis darbas rimtai prisidėjo tobulinant vadovėlių kokybę. Tuo Lietuvoje niekas neabejoja. Komisija taip pat daug padėjo gerinant didaktinę pusę, kas labai svarbu naujų kartų ugdyme.

Dr. A. Srebrakowski ir Prof. M. Jackiewicz pasiūlė, jog reikia per Malgožatą Skorką, kuri koordinuoja Komisijos darbą, įtikinti Lenkijos nacionalinio švietimo ministeriją dėl Komisijos darbo naudos vadovėlių autoriams, vadovėlių kokybės ir mokinių mokymui švietimo reformos eigoje.

Trečiadienis, 2018 m. gegužės 9 d.

Doc. R. Miknys 8.30 pradėjo posėdį, kuriame Komisijos nariai pristatys referatus nepriklausomybės atkūrimo 1918 m. tematika. Jis pasakė, kad tikisi vaisingos diskusijos, nes nepriklausomybės problemos turi esminį pobūdį.

Prof. A. Suchonski pristatė pranešimą „Kaip kai kurie užsienio mokykliniai istorijos vadovėliai pateikia Lenkijos ir Lietuvos valstybių atsikūrimą po I-ojo Pasaulinio karo“. Svarbiausi pranešimo

teiginiai: 1) Nepriklausomybės atgavimo šimtmečio minėjimas turi ir mokslinę pusę. Įvyko daug konferencijų, skirtų įvykiams ir žymiesiems veikėjams tos epochos. 2) Karo užbaigimas skatina atkreipti dėmesį į dalykus, kurie po I-ojo Pasaulinio karo sukeltų pokyčių suartina tautas bei valstybes. 3) kare dalyvavo 33 valstybės, didžiulės permainos įvyko valstybėse, kurios XVIII a. pab. pasidalijo ATR, o valstybės įgijusios nepriklausomybę tapo tarptautinės teisės objektu. 4) Japoniškuose vadovėliuose nepaisant imperatoriaus paskelbto draudimo dėl I ir II Pasaulinių karų dėstymo, jie pateikiami vadovėliuose, plačiau paminėta ir Lenkija. 5) Dažniausiai apie Lenkiją rašo kontekste II-ojo Pasaulinio karo, „Solidarumo“ judėjimo, lenko išrinkimo popiežiumi, kovų dėl nepriklausomybės atgavimo (sukilimai). 6) Paminimas Lenkijos valstybės atkūrimas 1918 m., bet nieko nėra apie Lietuvą. Kai kuriuose vadovėliuose vien užsimenama apie Suomijos ir Baltijos valstybių susikūrimą. 7) Slovakijoje išleistame vadovėlyje randame daug žinių apie Lietuvą.

Diskusija: Dr. R. Miknys, mgr. T. Baryla išsakė beveik identiškas nuomones, jog pranešimo tema yra labai svarbi, nes Europoje vyksta nevieša kova dėl europietiškos tapatybės vizijos. Lietuva ir Lenkija privalo dėti pastangas dėl vietos savo istorijai (Rytų Europos, Vidurio-Rytų Europos, kaip siūlė veikti istorikas prof. Jerzi Kloczowski ir politikas Bohdan Borusiewicz. Prof. A. Suchonski nurodė, kad egzistuoja istorijos mokymo europinio standarto projektai (Europos Tarybos struktūrų ruošiami), tačiau Lenkija jau seniai jų darbe nedalyvauja. Tokia padėtis kenkia Lenkijos įvaizdžiui užsieniniuose vadovėliuose. Lenkijos promocijos taryba turėtų susidomėti problema, Lenkijos istorijos vieta bendraeuropinėje sąmonėje, Europos medijose, o taip pat – istorijos vadovėliuose.

Dr. A. Srebrakowski paklausė, ar užfiksuoti atsiliepimai apie lietuvišką leidinį, skirtą Lietuvos vardo paminėjimo šaltiniuose 1000-mečiui. Dr. R. Miknys: paruošta nauja pataisyta leidinio versija. Atgarsiai buvo daugiausia Baltarusijoje, kuri taip pat pretenduoja į LDK palikimą. Doc. L. Jašinauskas pažymėjo, jog nėra pastovaus, įteisinto bendradarbiavimo su vadovėlių institutu Braunšveige. Mgr. T. Baryla – reikia panaudoti įdirbį Georgo Eckerto vardo tarptautinio mokyklinių vadovėlių tyrimo instituto ir verta įpareigoti kurią nors Lenkijos instituciją užsiimti Vidurio-Rytų Europos istorija ir jos vieta vadovėliuose. Gal net gavus lėšų paskelbti šiuo tikslu tarptautinį grantą, nes vadovėliai palaipsniui taps „bendrais“. Prof. A. Suchonski: reikėtų vengti pernelyg iškelti bendros praeities martyrologinius bruožus, o daugiau vietos skirti Vidurio-Rytų Europos civilizacijos bei kultūros istorijai.

Mgr. Tadeusz Baryla pristatė pranešimą „Lenkijos ir Lietuvos nepriklausomybės atgavimo po I Pasaulinio karo nušvietimas lenkiškuose istorijos vadovėliuose.“

Teiginiai: 1) Mokymo planai nustato konkretų skaičių savaitinių pamokų istorijos dalykui skaičių: IV klasei -1 val. , V klasei – 2 val. VI -2, VII -2 ir 8 klasei taip pat 2 val. Licėjuose –po 2 valandas

kiekvienoje klasėje, technikuose su 5-erių metų mokymo kursu – iš viso 8 val. Egzaminai aštuntosios klasės mokiniams tik nuo 2022 m. balandžio bus iš keturių dalykų. Ketvirtuoju pasirenkamuoju paties mokinio gali būti istorija, o tas gali turėti įtaką ligtolinei jos mokymo kokybei. Istorijos dalyko turinys pagal naują programą - tai pirmiausia tėvynės istorija, tačiau kartu nurodyta, jog „pasididžiavimas dėl protėvių žygių neturi peraugti į neprotingą apologiją, o kritiškumas neturi vesti prie neigimo prasmės visos tautos pastangų, kurių dėka mes lenkai tvirtai išsisknijome Europos širdyje“. Istorijos mokyme VIII, o ypač VII klasėse numatyti skyriai „Lenkų žemės svetimųjų valdžioje XIX a, antroje pusėje ir XX a. pradžioje“, kuriuos mokydamasis mokinys turi įgyti žinių apie „moderniųjų politinių judėjimų susikūrimą (socializmo, agrarinio nacionalizmo), ginčus dėl lenkų politinės orientacijos 1908 – 1914 metais.

Įgyvendinus reformą pokyčiai palietė problemos sąsajas su požiūriu į bręstantį karinį konfliktą, tai ginčai dėl orientacijos suvedami į pažiūrų skirtumus atžvilgiu valstybių, kurių valdžioje buvo lenkų žemės. 2) Nauja programa išskiria tekste: „I-asis Pasaulinis karas“ ir „Lenkijos klausimas I-ojo Pasaulinio karo metais“, bet vienodu laipsniu traktuoja tiek lenkų žemes valdančių valstybių požiūrį į minėtą klausimą, tiek šio klausimo iškėlimą pasaulio politikoje. Iškyla problema valstybės kūrimo darbo karo metais, o valstybės atkūrimas nėra susiejamas su tautiniais pokyčiais buvusios ATR teritorijose. 3) Jeigu laikoma, kad taip vadinama detalizacija istorijos problemų padeda pagilinti žinias, tai liko užmiršti tautinių pokyčių pobūdis amžių sandūroje, tautinių valstybių formavimasis Vidurio Rytų Europoje. Jau apobuotuose vadovėliuose, kaip, pavyzdžiui, Komisijos narių recenzuotuose VII-os klasės, reikėtų kryptingai siekti, kad visi aktai bei deklaracijos Lenkijos klausimu būtų sutalpinti viename vadovėlio skyriuose ir būtų paaiškinta, koku laipsniu jie siejasi su aktualia padėtimi karo frontuose bei buvusios ATR žemėse ir taip pat lenkų politinė mintimi ir valstybės atkūrimo veikla.

Vadovėlių pasakojimas reikalauja šiuolaikinės kalbos ir labiau preciziško problemų formulavimo, pvz., naujai pažvelgti į 1919 Versalio taikos sutartį. Reforma ir nauja programa suteikia galimybę atsisakyti laikotarpio nepriklausomybės išvakarėse aprašymo konflikto kalba, kurią neretai anksčiau, dažnai sąmoningai, naudojo užgrobdėjai ir ATR priešai.

Vadovėliai licėjams ir technikumams dar bus ruošiami, tad yra galimybė, kad jie taps pavyzdiniais, pirmiausia nušviečiant nepriklausomybės atgavimo klausimą: indėlių įžymių asmenybių ir visos visuomenės.

Diskusija: Doc. A. Kasperavičius iškėlė klausimą apie karo veiksmų 1918 m. poveikį. Mgr. T. Baryla pastebėjo, kad frontų linijos kaita nemažai lėmė nepriklausomybės atgavimo tempus, bet svarbiausiai, tiesiog neįkainojamais veiksniais buvo organizacinės ir ginkluotos pačios visuomenės

pastangos. Taip pat svarbu, kad vadovėliai sutinkamai su nauja programa paašikintų problemą tarp federacinių siekių ir inkorporavimo realybės rytuose. Doc. L. Jašinauskas pritarė pranešimo teiginiui, kad sunkumų sudaro perteklinis problemos detalizavimas ir nebuvimas vienareikšmių apibrėžimų nepriklausomybės atgavimo programų ir veiksmų. Mgr. T. Baryla nurodė, kad turbūt tai ir pasekmė neturėjimo vadovėlių modelio, kurie lig šiol teikia supaprastintą versiją akademinėms vadovėlių. Dr. R. Miknys patvirtino, kad pastebimas ir lenkiškų ir lietuviškų vadovėlių trūkumas yra silpna procesų analizė, tame tarpe vykstančių ilgus laikotarpius ir per toli nueinanti procesų detalizacija. Prof. A. Suchonski pastebėjo, kad nemaža dalis suminėtu problemų ir klausimų IV klasės vadovėlyje, kurio recenzija buvo pristatyta šiame posėdyje, yra suformuluota nesilaikant didaktikos principų. O vadovėlis paruoštas pagal naujos programos reikalavimus. Prof. A. Suchonski drauge atkreipė dėmesį į palaipsnių daugelio dabartinių vadovėlių didaktinio lygio smukimą.

Po pertraukos posėdžiui pirmininkavo prof. A. Suchonski.

Doc. A. Kasperavičius pristatė pranešimą „Moderniosios Lietuvos kūrimo ir jos raidos 1918-1940 m. šiuolaikinė lietuviška istoriografija“. Svarbiausi teiginiai: 1) Po 2000 metų publikuota labai daug kritiškai sudarytų šaltinių, liečiančių nepriklausomybės pradžia; 2) taip pat išleisti šaltiniai: A) kovų su Lenkija, b) Lietuvos ir Lenkijos kontaktų ir diplomatinių santykių 4-ojo dešimtmečio pabaigoje (nors, deja, nepavyko išleisti dvikalbės versijos), c) Lietuvos užsienio politikos, D) santykių su SSRS labai išsamus, dvikalbis leidinys. 3) Išleisti įvykių amžininkų ir dalyvių atsiminimai ir dienoraščiai (jų tarpe ypač svarbūs M. Riomerio). 4) Publikuotos monografijos, nagrinėjančios Vilniaus vietą lietuvių tautinio judėjimo ideologijoje ir politikoje. 5) Leidžiama ir beveik užbaigta fundamentali 12 tomų Lietuvos istorija. 5) Pastaraisiais metais paskelbta daug vertingų monografijų ir sintezių, nagrinėjančių tarpukario nepriklausomos Lietuvos istorijos įvairius aspektus.

Diskusija. Mgr. T. Baryla: Lietuvių šiuolaikinė istoriografija verta platesnio populiarinimo ir tikslinga nedelsiant paskelbti doc. A. Kasperavičiaus pranešimą. Dr. R. Miknys: šis tekstas turėtų būti prieinamas ir Lietuvos istorijos mokytojams.

Doc. L. Jašinauskas pristatė pranešimą „Lietuvos ir Lenkijos valstybių atkūrimo ir raidos problemos lietuviškuose istorijos vadovėliuose“. Teiginiai: 1) programos pagrindinėms mokykloms buvo patvirtintos 2008 m.; 2) tematika ir klausimai, liečiantys minėtas problemas V klasės vadovėliuose yra šie: Lietuvos valstybės kūrėjai, valstybės atkūrimo aplinkybės, 1918 m. vasario 16 d Aktas, Lenkijos ir Lietuvos valstybingumo pripažinimas, Vilniaus klausimas; 3) V klasės vadovėlyje pateikiami atskiri faktai, tačiau nėra jų apibendrinimo; 4) IX ir X klasių programos numatyti klausimai: Lietuvos valstybės kūrėjai, Lietuvos nepriklausomybės projektai I-ojo Pasaulinio karo

laikotarpiu, 1917 gruodžio 17 d. ir 1918 m. vasario 16 d. aktai (pateikiant jų tekstus), Vilniaus klausimas, Steigiamasis seimas; 5) XII ir XII klasių vadovėliuose pakartojamos formuluotės iš numatytų žemesnėms klasėms, tarsi jų sutrumpinti variantai; 6) apie Lenkijos valstybę, santykius su ja. X klasės vadovėlyje nušviečiami klausimai: Lenkijos valstybės atstatymas, nesutarimai sienų klausimu, diplomatinių santykių tarp Lietuvos ir Lenkijos nebuvimas, Lenkijos konfliktai su kitomis kaimyninėmis valstybėmis dėl sienų. 7) Apie Lenkiją ir santykius su ja X klasės vadovėlyje yra tokie teiginiai: ATR atkūrimo idėja turėjo nemažai šalininkų. Atgimusiai Lenkijai teko vesti ginčus dėl sienų su visais kaimynais; 8) Vilniaus ir Vilniaus krašto klausimas: Lenkija neturėjo pagrįstų teisinių ir istorinių argumentų pateisinti Vilniaus atplėšimą nuo Lietuvos; 9) X klasės vadovėlyje yra pabrėžtas sąryšis tarp nepriklausomybės ir valstybės sienų; 10) XI-XII klasių vadovėliuose federaciniai lenkų projektai, Lietuvos-Lenkijos konfliktas, Vilniaus karšto problema yra išnagrinėti giliau nei kitos esminės Lietuvos valstybės atstatymo problemos; 11) vadovėlių autoriai stengiasi pabrėžti, kas skyrė abi valstybes, nei tai, kas jas jungė.

Diskusija. Prof. A. Suchonski, prof. M. Jackiewicz, doc. R. Miknys: L. Jašinausko pranešimas – tai vertingas vadovėlių turinio reziumė, vykusiai pateiktos citatos iš vadovėlių, tekstas metodiniu požiūriu svarbus ne vien komisijai, bet - pirmiausia mokytojams. Būtina kaip galima greičiau publikuoti šiandien pristatytų referatų tekstus.

Toliau buvo iškeltas klausimas dėl ateinančiais metais turinčio įvykti Komisijos susitikimo: jis bus Liublino unijos sukakties metais, bet didėja būtinumas nustatyti požiūrį į istorinių sienų problemą istorijos vadovėliuose. Diskusiją šiuo klausimu sutarta tęsti tolimesnėje Komisijos darbo eigoje.

Po pietų visi Komisijos nariai dalyvavo pažintinėje kelionėje po istorines vietas, susietas su maršalo Juzefo Pilsudskio asmenybe: Pavoverės kaimą su bažnyčia, kurioje jis buvo pakrikštytas, Zalavą – vietovę, kurioje buvusiam dvare 1867 gruodžio 5 d. gimė J. Pilsudskis (ketvirtas vaikas šeimoje). Ši vietovė dabar ypatingais globojama Lietuvos lenkų sąjungos. Pikeliškes – dvarelį kuriame J. Pilsudskis praleisdavo vasaras 4-ame dešimtmetyje. Lankantis šiose vietovėse prof. M. Jackiewicz papasakojo apie J. Pilsudskio gimdytojus Juzefą Vincentą Pilsudskį (1833-1902), kilusį iš Žemaitijos, ir Marijos iš Bilevičių (1842-1884), dvarų Adamavos, Sugintų, Tenenių, Zalavo savininkės.

2018 m. gegužės 10 d., ketvirtadienis

Prof. A. Suchoński pradėjo rytinio posėdžio diskusiją pasiūlydamas aptarti būsimą Komisijos posėdžių vietą ir tematiką. Dr. A. Suchoński pasiūlė datą 2019 m. gegužės 13-17 dienomis, o dr. R. Miknys pareiškė nuomonę, jog tikslingiausia susitikimo vieta taip pat logistikos požiūriu, būtų Poznanė – svarbus Lenkų valstybingumo kūrimo centras, kuris suvaidino esminį vaidmenį

formuojant Lenkijos vakarines sienas. Prof. M. Jackiewicz, Dr. A. Srebrakowski, dr. R. Miknys taip pat pabrėžė reikšmę Poznanės lituanistinių tyrinėjimų centro (tarp kitų prof. Jan Jurkiewicz). Aptardami sienų klausimą, iškeltą prof. M. Jackiewicz, Dr. A. Srebrakowski, dr. R. Miknio, visi Komisijos nariai sutiko, jog prasminga svarstyti sienų problemas, o mgr. T. Baryla atkreipė dėmesį į būtinumą vertinti vadovėlius, kiek tai liečia sienų klausimą, naujos programos kontekste. Hab. dr. M. Kowalski atkreipė dėmesį, kad ši aktuali tema gali būti Poznanėje pristatyta papildomame referate, kuriam pristatyti reikėtų pakviesti Lenkijos ir Lietuvos istorinės geografijos, tame tarpe ir sienų, specialistą.

Priimta formulotė, kurią pasiūlė mgr. T. Baryla – „Tarp Vakarų ir Rytų: istorinių sienų formavimasis, vaidmuo ir funkcijos“. Toliau T. Baryla pasiūlė vėl pakviesti mokytojus dalyvauti teminių referatų pristatyme ir diskusijose. Dr. R. Venckienė pasiūlė, kad tokioje mini sesijoje dalyvautų taip pat geografijos mokytojai. Komisija pritarė abiem siūlymams, o organizaciniai klausimai bus išspręsti per Lenkijos nacionalinę švietimo ministeriją.

Po pietų posėdis buvo skirtas Komisijos posėdžių Vilniuje išvadų formulavimui. Pasiūlymus pateikė T. Baryla, M. Kowalski, A. Srebrakowski, R. Miknys. L. Jašinauskas. Po svarstymo buvo suderintos keturios išvados.

Išvados:

1. Geografijos vadovėliai turi būti dalinai patriotinio ir pilietinio ugdymo, taip pat paremto pagarba kitoms tautoms ir kaimyninėms valstybėms, priemone. Vadovėliuose privalu labiau skatinti mokinius savarankiškai ieškoti informacijos ir statistinių duomenų apie mažąją tėvynę (gimtąjį regioną) ir taip pat globalias problemas.
2. Dabartinės sudėties Komisijos šešiolikos metų veikla turėjo įtakos kokybei lietuviškų istorijos vadovėlių, kuriuose vis plačiau nušviečiama bendra praeitis, išnyksta šiuose vadovėliuose apibūdinimai ir vertinimai, kuriems anksčiau lenkų pusė reikšdavo kritines pastabas, nors atlasuose pažangos mažiau. Lenkų pusėje panašus procesas vyksta pernelyg lėtai. Todėl būtina surasti geresnį metodą pateikti Komisijos recenzijas istorijos vadovėlių autoriams ir recenzentams.
3. Komisija nutarė atkreipti didesnę dėmesį į recenzuojamų vadovėlių atitikimą programoms, o taip pat naratyvo kalbą (apibūdinimus, sąvokas), kurios turėtų daugiau atspindėti bendrą praeitį,

pasiekimus, vietą Europos istorijoje, o ne būti kalba konfliktų, amžinų ginčų, neretai išprovokuotų užgrobėjų ir priešų.

4. Komisija griežtai rekomenduoja, kad vadovėlių autoriai istorijos naratyve ryškiau pabrėžtų labai reikšmingą vaidmenį federacinės ATR, tai yra Karūnos ir LDK. Turi būti ryškiau pažymėtas ATR indėlis į šiuolaikinės Europos istoriją, taip pat ryšiai su istorija visų gyvenusių ATR tautų, pirmiausia baltarusių ir ukrainiečių.

Tuo protokolas baigiamas ir jį pasirašo

Iš Lenkijos pusės

.....

Prof. hab. d-ras Adam Suchoński

Iš Lietuvos pusės

.....

Doc. d-ras Rimantas Miknys

Vilnius, 2018 m. gegužės 10 d.